

EXPUNERE DE MOTIVE

LA

PROIECTUL DE LEGE ASUPRA ÎNVEȚĂMÎNTULUI PROFESIONAL

Domnilor Senatori,

Învățămîntul nostru public a primit, în anii din urmă, mari îmbunătățiri, prin votarea legilor asupra învățămîntului primar și normal-primar, și asupra învățămîntului secundar și superior. Reforma însă nu pòte fi deplină, și nu va puté da tóte bunele rezultate ce se așteptă de la dînsa, dacă nu va fi completată prin cîte-va alte legi necesare.

Printre aceste legi, în prima linie de importanță vine acea a învățămîntului profesional. În adevăr, învățămîntul nu-și atinge scopul, dacă nu contribuie pentru dezvoltarea vieții publice în mod egal în tóte direcțiunile. În ceea-ce privesce învățămîntul general și acel privitor la profesiunile liberale, s'aú făcut tot-d'a-una însemnate sacrificii, și legea din 23 Martie 1898 va contribui, de sigur, în mod puternic pentru a da un noú avînt acestui fel de activitate intelectuală. Pe terenul economic însă situațiunea este mult mai puțin bună. Învățămîntul profesional, departe de a se fi bucurat de favórea de care s'a bucurat tot-d'a-una cel secundar și superior, a fost lăsat cu totul pe al doilea plan, în ceea-ce privesce mijlócele ce i s'aú pus la

dispoziție. Desvoltarea ce i-s'a dat a fost departe de a corespunde importanței lui reale, și serviciilor ce ar fi trebuit el să dea. În fine, și organizațiunea însăși a lui p'ote să fie pentru mult în rezultatele neîndestulătoare ce a dat el pînă acum.

Defectul principal al acestei organizațiuni este, după părerea noastră, că nu a fost alcătuită după un plan complet și bine definit. Un asemenea plan ar fi avut avantajul de a pune îndată în evidență lipsa de cohesiune a învățămîntului profesional, și desvoltarea lui disproporționată. Ne vom sili a lămuri acésta în cele ce urmează.

Un alt neajuns de care a suferit multă vreme, și suferă încă în parte, învățămîntul profesional, este starea lui precară. Multă vreme n'a fost nici lege care să se ocupe de dînsul, și chiar astăzi școla veterinară și școlile profesionale de fete sunt lipsite de o asemenea legii. În anul 1893 s'a votat o *lege pentru organisarea învățămîntului profesional*; ea însă nu a făcut de cât să conserve starea de lucruri de mai înainte, fără a adăogi și fără a completa nimic, neaducînd altă schimbare de cât înființarea atelierelor de aplicație de pe lîngă școlile de arte și meserii, separarea școlii de silvicultură de cea de agricultură, și despărțirea școlilor comerciale în două: școli de gradul I și școli de gradul II.

Învățămîntul nostru profesional dispune astăzi de un număr de școli, cari mai t'ote sunt de un nivel relativ ridicat. Pentru aceste școli s'a'au făcut, mai ales în anii din urmă, sacrificii bănesci destul de însemnate; cu t'ote acestea, li se aduce mereu imputarea că nu a'au produs rezultatele așteptate de la dînsule.

Acéstă învinovățire credem că nu este pe deplin meritată; căci, dacă școlile nu a'au dat rezultatele așteptate, cauza este în prima linie că s'a'au așteptat de la dînsule rezultate pe cari nu putea'au, și în mare parte, nici nu erau chemate a le produce. În adevăr, cele mai multe din actualele școli profesionale pot servi numai unei părți restrinse din populație, și prin acésta chiar sunt condamnate ca acțiunea lor să nu se simtă de cât cu anevoință în stratele mai profunde ale națiunii. De altă parte chiar dărnicia cu care s'a'au dotat ele le-a făcut să fie niște instituții foarte costisitoare, și cari din

acéstă cauză nu se pot înmulți. În fine, condițiile relativ grele de admisiune în aceste școli, și nivelul ridicat al studiilor ce se fac într'insele, au fost cauza că absolvenții lor au căutat, și în cea mai mare parte au găsit întrebuințarea lor în serviciile publice. Fără îndoială, serviciile publice au profitat din acésta, căci multe din ele au nevoie de ómenii specialii; dar în același timp pe terenul economic țara s'a găsit lipsită de concursul lor, și acésta a îndreptățit întru cât-va pe cei cari acusaú școlile nóstre profesionale de neproductivitate.

Constatarea acésta dá loc și la o altă observație; anume, că învățămîntul nostru profesional a început a se înființa de sus în jos, prin opoziție cu ceea ce se face de ordinar. Lucrurile s'au petrecut pentru dînsul ca și când, în învățămîntul primar și secundar, s'ar fi organizat gimnasiile și liceele, înainte de școlile primare. După părerea noastră, acésta este principala imputare ce i-se póte face, și cauza cea mai însemnată pentru care acțiunea acestui învățămînt s'a simțit pînă acuma așa de puțin asupra progresului economic al țării.

Așa fiind, obiectul principal pe care căutăm să-l supunem desbaterilor d-vóstre este de a da o dezvoltare cât mai mare învățămîntului profesional elementar, púnându-l cât se póte mai mult la îndemâna populației sărace. În loc de a organiza un mic număr de școli mari și costisitoare, puse în câte-va centre unde cei ce au nevoie de ele să fie obligați să mERGă să le caute; în loc de a pune condiții grele de admitere; în loc de a face programe încărcate și neaccesibile celui mare număr de copii, cari nu dispun de cât de o preparație nesuficientă, ne-am silit, din contra, a duce școla în mijlocul celor ce au nevoie de ea, și a le-o pune la îndemână în tóte privințele.

Acesta este caracterul principal al reformei pe care o supunem deliberării d-vóstre.

Proiectul înființeză ceea ce numim *învățămîntul profesional primar*, care se va da într'un mare număr de școli răspândite în tótă țara, și în mare parte prin sate. Admisiunea în aceste școli va fi cât se póte de ușoră, iar învățămîntul cu totul practic. Pe lângă acestea, am căutat a crea și mijlóce de atracțiune pentru școlarii, prin diverse moduri pe cari le vom expune mai jos (veđi art. 11, 35, 74, 75 și 76 din proiect).

Prin aceste mijlóce, vom face ca un număr cât mai mare de copii să cunoască învățămîntul profesional, care astăzi pentru cea mai mare parte din

populație nici nu se scie că există. Odată cunoscut, suntem convinși că învățămîntul profesional va atrage spre el un curent tot așa de puternic ca și acel care este astăzi spre școlile teoretice, ba pôte și mai mult. Și ceea ce ne dă acastă credință, este că învățămîntul profesional cere mai puține sacrificii de cât cel teoretic, și are recompensa sa mult mai curînd de cât acesta.

Propagarea învățămîntului profesional prin sate și printre populația mai săracă a orașelor va avea deja ca rezultat foarte îmbucurător, de a da la o mulțime de ómeni mijlóce mai multe de câștig și de îmbunătățire a situației lor materiale, ceea ce este în prima linie preocuparea economiștilor. De sigur, bine este pentru o țară ca industria mare să fie cât de puternică; dar adevărata ei avuție stă în industria mică, aceea care susține pe cei mai mulți, și tocmai pe cei cari aũ mai mult nevoie de mijlóce de traiu. La noi în deosebı, se mai impune și considerația că marea majoritate a locuitorilor se ocupă cu agricultura, care nu le dă nimic de lucru aprópe jumătate anul. Prin utilizarea acestuı timp perdut, un sătean va putea mai să-și îndoiască mijlócele de traiu.

Iacă pentru ce proiectul caută să înmulțescă așa de mult școlile cele mici profesionale. Și credem că realizéză îndestul de bine acest desiderat, de vreme ce dă mijlocul ca până în 12 ani să se înființeze cel puțin 256 de aceste școli, ceea ce însemneză că va fi în mijlociũ o școlă la fie-care 500 kilometri patrați, sau, cu alte cuvinte, că distanța de la o școlă la alta nu va fi mai mare de 22 kilometri în mijlociũ. Dar costul acestor școli este așa de mic, în cât va fi prea ușor a se mări încă numėrul lor și peste cifra de 256.

Credem dar că școlile profesionale primare vor reuși în scurt timp a lăți în populațiunea nóstră gustul pentru exercitarea industriilor; și acesta va fi și mijlocul de a crea o industrie solidă în țară. In adevěr, este o ilusiune a crede că industria unei țări se crează prin înființarea câtor-va usine. Asemenea stabilimente, făcute de cele mai multe orı cu capitalurı străine și cu lucrători străini, pot să exercite influență bună pe cât timp sunt în ființă; odată dispărute însă, nu lasă mare lucru după ele. Din contră, când populațiunea însăși are aplicare spre ocupațiile industriale, ea caută să pună în lucrare cunoștințele și aptitudinile sale. Singura basă solidă a dezvoltării industriei unei țări este dar a o face cât mai populară posibil. Resultatul acesta nu-l pot da câte-va școli isolate prin orașe, orı-cât de mari

și bogate ar fi ele; pentru acésta trebuie, din contră, școli multe și accesibile pentru tótă lumea.

Iacă pentru ce considerăm ca partea cea mai importantă din proiectul alăturat, pe aceea care se ocupă de învățămîntul profesional primar.

* * *

Învățămîntul profesional primar se înființază în întregime prin proiect, de vreme ce astăzi nu există de loc.

În schimb însă în învățămîntul mai ridicat, puține schimbări și inovații s'a făcut. Causa este că școlile, asupra cărora s'a legiferat la 1894, pot foarte bine corespunde unei anumite chemări, dacă acéastă chemare este în raport cu organizarea lor și cu mijlocele de cari dispun ele. Afară de acésta am căutat să evităm într'adins pe cât s'a putut de a aduce modificări esențiale legii din 1894, pentru a nu da loc la perturbarea în mersul școlilor, abia îndrumate pe calea trasă de dinsa. Cu tóte acestea, trebuie să menționăm și aci crearea școlilor profesionale de băeți, a școlilor comerciale pentru fete și a învățămîntului superior comercial. Lipsa de școli profesionale de băeți este nespus de simțită de ani întregi, și era o mare anomalie lipsa acestor școli, pe câtă vreme școlile profesionale de fete există deja de 22 de ani. Învățămîntul superior comercial va aduce însemnate servicii, și se va pute realiza cu neînsemnate sacrificii, mulțumită secțiunii de științe de Stat de pe lângă facultățile de drept, creată prin legea învățămîntului secundar și superior.

Învățămîntul profesional îl subdividem în patru:

Învățămîntul agricol;

Învățămîntul silvic;

Învățămîntul meseriilor;

Învățămîntul comercial.

În tabloul sinoptic următor, arătăm cari vor fi, după proiect, școlile de diverse grade pentru fie-care din aceste patru feluri de învățămînt. Acele cari sunt imprimate cu caractere compacte sunt școlile cari se crează prin proiect; cele imprimate cu *caractere italice* sunt acele cari există deja, și cărora proiectul nu face de cât să le aducă óre-cari modificări, mai mult sau mai puțin considerabile.

Inspectarea acestui tablou arată în mod foarte clar cele spuse mai sus, cu privire la defectul fundamental al organizării actuale a învățămîntului nostru profesional: el a fost dezvoltat numai în părțile lui superioare, pentru cari s'au făcut sacrificii destul de însemnate, pe când învățămîntul profesional începător lipsea cu totul. Tabloul arată tot de-odată în ce chip proiectul de lege ce propunem împlinesce în mod rațional, nu numai această lipsă fundamentală, dar și lipsurile intermediare; așa că fie-care fel de învățămînt va poseda de acum seria întregă de școli de cari are trebuință, fără soluțiune de continuitate, și sprijinindu-se tóte pe basa solidă a unui învățămînt elementar puternic constituit.

INVĂȚĂMÎNTUL AGRICOL		INVĂȚĂMÎNTUL SILVIC		INVĂȚĂMÎNTUL MESERIILOR		INVĂȚĂMÎNTUL COMERCIAL	
Băeți	Fete	Băeți	Fete	Băeți	Fete	Băeți	Fete
Școli primare de agricultură	Școli de gospodărie rurală	Școala de brigadieri silvici	—	Școli primare de meserii	Școli primare de meserii. Școli de menajii	Cursuri pentru uceniei și pentru adulți	—
Școli practice de agricultură	—	—	—	Școli profesionale de băeți	Școli profesionale de fete	Școli comerciale de gradul I	Școli comerciale de gradul I
Școala centrală de agricultură	—	Școala de silvicultură	—	Școli de arte și meserii din București și Iași	—	Școli comerciale de gradul II	—
—	—	—	—	—	—	Invățămîntul comercial superior	—

Să arătăm pe scurt cari sunt liniile generale ale organizării fie-cărui fel de școli.

Invățămîntul agricol.

Școli primare de agricultură. Aceste școli se vor înființa prin sate, sau cel mult prin târgușorele locuite de cultivatori de pămînt. Se vor primi școlari cari au absolvit cursul primar; ei vor lucra pe pămîntul școlii, pri-

mind un învățămînt agricol exclusiv practic. Școla va dispune de o bucată de loc de 20 hectare și de instalația completă a unei gospodării țărănești (casă de locuință cu ale ei, doi boi și instrumentele agricole necesare). Acestea vor fi procurate de județ, odată pentru tot-d'a-una. Învățămîntul va fi dat de un învățător, care va fi plătit de Stat cu léfa de învățător, și va primi și 15% din venitul pămîntului școlii, restul acestui venit, după scăderea cheltueleur, trebuind să se împartă școlarilor, ceea ce va fi pentru ei un mijloc de a-i atrage la școlă, și de a contribui într-cât-va la așezarea lor ca gospodari (veđi art. 6—13 din proiect).

Se prevede ca în fie-care județ să se înființeze cel puțin o școlă primară de agricultură, până în trei ani de la punerea în aplicare a legii, din cauză că va fi necesar timpul acesta pentru a se forma prima serie de învățători pentru aceste școli. Până în 12 ani, se cere înființarea în fie-care județ a cel puțin patru școli, saű, pentru țara întregă, un minimum de 128 școli.

Să evaluăm acum sarcinele ce rezultă din aceste creațiuni.

În sarcina Statului va fi plata învățătorului, de 1.080 lei pe an, care din cinci în cinci ani, va cresce cu câte 162 lei pe an, din cauza gradației. Așa dar, până în 12 ani, când numărul întreg de școli va fi creat, budgetul Statului va cresce cu un total de 138.240 lei pe an, pe lângă care în ultimii opt ani, va începe a se adăogi gradația de 15% a învățătorilor numiți la început. În cazul cel mai extrem, când toți învățătorii ar fi numiți chiar până în trei ani de ađi, ceea ce este imposibil, gradația pe ultimii patru ani nu va fi de cât de 20.736 lei pe an. Pentru Stat dar lucrul se reduce la un adaos total cu totul neînsemnat de maximum 158.976 lei pe an în budgetul seű, de realizat până în 12 ani; adică, în mijlociű, câte vre-o 13.000 lei pe an.

Pentru județe, sarcina va consta în procurarea, odată pentru tot-deauna, a câte 20 hectare de loc și o instalație de gospodărie țărănească pentru fie-care școlă. Socotind 12.000 lei prețul terenului, și maximum 10.000 lei instalația, s'ar face, pentru cele patru școli, un total de 88.000 lei, pe cari județul ar trebui să-ı plătescă până în 12 ani, adică o medie de vre-o 7.400 lei pe an. Nu este, credem, nici un județ care să nu fie în stare a acoperi, chiar din resursele sale ordinare, o cheltuială așa de neînsemnată, făcută pentru un scop așa de înalt; și chiar dacă va trebui să-ı impună

vre-un mic sacrificiū, care județ va avea curagiul a nu-l face, când va avea în considerație marele bine pe care l'ar împedeca de a se face prin refuzul său ?

Dar, afară de acestea, proiectul (art. 8, al. III) conține o dispoziție care în cele mai multe casuri va reduce într'o măsură foarte însemnată chiar aceste mici sarcine ale județelor, anume măsura de a se da școlilor primare de agricultură terenurile date pentru școlă cu ocazia diverselor împrumutării, și cuprinse într'o rață de 5 kilometri, micșorând în aceeași măsură sarcinele județelor. Se scie că, cu ocazia diverselor împrumutării și vințării de bunuri de-ale Statului, s'a lăsat pentru școlă câte o bucată de loc în țarină. Aceste locuri sunt adă administrate de Casa Școlilor. Va fi dar de ajuns a se alege în mod convenabil satele unde se vor crea școlile primare de agricultură, pentru ca îndatorirea județelor de a procura terenurile de cultură să se reducă la prea puțin lucru.

Cu privire la aceste școli, mai rămâne să vorbim despre personalul didactic.

În ceea ce privesce recrutarea lui, chestia se resolvă lesne (veđi art. 9 și 10), căci se utilizază, pe de o parte studiile agricole ce se fac și astăzi în școlile normale de învățatori, și cari vor fi mult îmbunătățite prin ore-cari măsuri proiectate, iar pe de alta actualele școli practice de agricultură și fermele-model, cari devin, după proiectul de lege, nisce adevărate școli normale de agricultură practică.

Se pôte însă pune întrebarea: cum se va face ca absolvenții școlilor normale de învățatori, în loc de a cere să fie numiți învățatori îndată după absolvirea școlii, să prefere a mai prelungi studiile lor încă doi ani și jumătate, pentru ca, în cele din urmă să fie numiți tot învățatori, cu 90 lei pe lună ?

Acastă dificultate o resolvă art. 11, care dă învățatorului, nu numai dreptul de a se folosi de vitele și ecaretele școlii, dar și o parte de 15% din beneficiul net al pământului școlii.

După un calcul destul de modest, această tantiemă se va ridica în mijlociū la vre-o 500 lei pe an pentru învățator, și va puté să crească mult peste această cifră, pentru un învățator ager, care va scie să cultive pământul școlii în mod inteligent și mai ales dacā va usa și de facultatea ce-i dă

legea, de a putea lua și pământ în arendă, pentru a întinde cultura școlii, potrivit puterilor ei.

Acésta ne aduce a vorbi și despre mijlocele ce am înscris în proiect, pentru a popularisa cât mai curând școlile primare de agricultură. Pe lângă cele-lalte prescrieri, cuprinse în art. 12, se adaugă partea școlarilor la beneficiile pământului școlii, care, în cas când școla va numera 50 de școlari, se va putea ridica până la 60 sau 70 lei pe an. Rare-orî copiii în vîrstă de 12 până la 15 ani pot câștiga mai mult de cât atât, chiar lucrând cu ziua la casa părintéscă. Se înlătură, prin urmare, fără nici o cheltuială pentru Stat sau județ, principala obiecțiune care se aduce regulatei frecuentării a școlilor rurale, că adică părinții găsesc avantajii a lipsi pe copii de carte, de óre-ce serviciile lor le sunt prețioase. Adăogind și considerația că aceste școli sunt din acelea cari dau rezultate vèdute și imediate, nu rămâne îndoiială că ele vor deveni în curînd școlile cele mai populare printre sãteni.

Școli practice și școla centrală de agricultură. Proiectul nu schimbă organizația acestor școli, dar o completéază în mai multe puncte, și anume: reguléază modul de numire și plata profesorilor; prevede ca școlile practice să serve și pentru prepararea învèțătorilor pentru școlile primare de agricultură; crează în mod permanent o bursă de călătorie pentru absolvenții școlii centrale de agricultură. Óre-cari neajunsuri cari se semnaléază în învèțămîntul unora din aceste școli nu aũ avut nevoie să fie regulate prin lege, căci sunt mai mult afaceri de programe, cari se pot îmbunătăți pe calea obiçnuită.

Invèțămîntul silvic.

Școla de brigadier silvic și școla de silvicultură. Proiectul nu aduce nici o modificare actualei organisării a acestor școli. Se hotăresce însă modul de numire al profesorilor lor, și se creiază o bursă în străinătate, pentru studiile superioare de silvicultură, și pentru visitarea de mari exploatări sistematice de păduri, în țară și în străinătate.

Invèțămîntul meseriilor.

Școli primare de meserii, de băté și de fete. Se cere ca până în trei ani

să se înființeze cel puțin câte una din aceste școli în fie-care județ, iar până în doi-spre-zece ani câte patru în fie-care județ. Se cere ca din aceste patru să se înființeze trei prin comunele rurale. Motivele acestei dispoziții sunt mai multe. Mai întâiu, este că satele sunt cu desăvârșire lipsite de orî-ce industrie, de și sunt foarte multe industrii mărunte și ușor de practicat, cari vor putea ocupa pe locuitorii în timpul lungilor luni de neactivitate ale iernei, și le vor aduce un foarte însemnat adaos la mijlocele lor de viață, înavuțind țara cu câte-va milioane pe an, prin suprimarea importării a o mulțime de articole cari se pot face la noi, dar pe cari adî le aducem de peste graniță. Alt motiv este că comunele urbane au mai multe mijloce de cât cele rurale, și le va fi lesne a înființa în comptul lor de aceste școli, cari costă foarte puțin, pe când comunele rurale rare-orî se vor putea încărca cu asemenea cheltueli în mod isolat, iar asociațiunea între mai multe comune va fi foarte greu de realizat.

Pentru ca aceste școli să fie cu totul la îndemîna sătenilor, se prevede (art. 29) puțința ca unele din ele să nu funcționeze de cât șese luni pe an, adică tocmai în timpul când lucrările câmpului sunt suspendate.

Pentru a da o idee de mulțimea, varietatea și însemnătatea industriilor cari se pot lesne desvolta, grație școlilor primare de meserii, și pe cari de cele mai multe orî sătenui sau meseriașul le va putea practica chiar în casa lui, cu un utilagiu foarte simplu și eftin, dăm aci o listă foarte necompletă de asemenea industrii:

Pentru băeți: lemnăria ordinară (între altele, fabricarea a diverselor ustensiliî agricole, ca lopeți, furci, donițe, lădi, etc.); timplărie ordinară (fabricarea de mobile ordinare); rotăria, căruțăriă, dulgheria, dogăria, strungăria lemnului, fabricarea parchetelor de lemn, industria lemnului curbat, fringherie, lucrarea papurei, richitei, paielor (fabricarea de coșuri, pălării, mobile ușore, fabricarea instrumentelor de pescărie, tăbăcăria, curelăria și șelăria, marochinăria, mănușeria, lucrarea osului și a cornului, fabricarea nasturilor, a periilor, ferăria ordinară, alămăria, strungăria în metal, tinichigieria, fabricarea și repararea instrumentelor agricole cele mai simple, de lemn și de metal, țesătoria, torcătoria, postovăria, fabricarea pîslei și a pălăriiilor ordinare de pîslă, pasmanteria, împletiturile de lână și de bambac, croitoria bărbătescă, mai ales cea ordinară, cismăria și pantofăria, lucrarea cerii, stearinei, seului și parafinei; legătoria de cărți și cartonagiul,

tapiseria, vâpstoria lemnului, metalului și a clădirilor, lucrarea petrii, zidăria, olăria.

Pentru fete: sforăria și fringheria, lucrarea papurei, richitei, paielor fabricarea instrumentelor de pescărie (plase), marochinăria, mănuseria, fabricarea periilor, țesătoria, torcătoria, ceprăzăria, împletiturile de lână și de bumbac, croitoria femeiască ordinară, cartonagiul ; și mai cu sémă menagiul.

Inființarea și întreținerea școlilor primare de meserii este regulată prin art. 31.

Evaluăm la vre-o 8.000 lei, în mijlociū, cheltuiala de instalare a unei școli pentru o meserie ; iar ca întreținere, ea va costa plata institutorului sau învățatorului, conform art. 33 (1.200 lei pe an în comunele urbane, 480 lei în cele rurale), și plata maestrului, care se va compune din o parte fixă, stabilită prin contract, și din o parte de 15 % din beneficiile școlii. Partea fixă nu pôte fi socotită de cât cu exagerare la 3.000 lei pe an. În adevăr, trebuie să ne gândim că este aci vorba de un simplu meseriaș fără nici o pretențiune, pentru care o plată de 10 lei pe ȃi pentru fie-care ȃi de lucru, pe lângă care se adaugă locuința și o parte în beneficii, constituie nisce condițiuni de plată excepțional de favorabile. Să mai adăogim, în fine, și 300 lei pe an de cheltueli mărunte.

Comunele urbane reședințe de județ, și cele urbane nereședințe de județ, dar avënd o populație mai mare de 10.000 suflete, sunt obligate ca până în trei ani, să inființeze câte una din aceste școli. L-i se impune dar o cheltuială anuală, de înscris în budget, de cel mult 4.500 lei, plus 8.000 lei cheltuiți la început, odată pentru tot-d'auna. Pentru comunele mai mari de 30.000 suflete, acéstă sarcină va fi de 9.000 lei pe an, și de 16.000 lei odată pentru tot-d'auna.

Tot în art. 31, al. II, se regulază sarcinele pentru școlile inființate în comunele rurale, și în cele urbane mai mici de 10.000 suflete. Pentru acelea, sarcinele vor fi împărțite : județul va procura, până în 12 ani, instalarea pentru patru școli, adecă 32.000 lei odată pentru tot-deauna ; Statul va plăti pe institutor sau învățator, adică o sarcină probabilă de 2.640 lei pe an în fie-care județ (un institutor și trei învățatori) ; iar restul de cel mult 14.000 lei pe an pentru patru școli (plata maestrului și cheltueli mărunte) se va împărți : 4.667 lei asupra Statului, 4.667 lei asupra județului

și 4.666 lei asupra comunelor cari vor beneficia de școlile înființate. Pentru Stat, sarcina totală ce va rezulta de aci, până în 12 ani, va fi de mai puțin de 400.000 lei pe an. Pentru județe și comune, sarcina nu este de loc mai presus de puterile lor. În ceea ce privește pe comune, în deosebi, trebuie să se observe că suma de 4.666 lei pe an se va repartisa între patru grupe de comune, fie-care grupă putând cuprinde câte mai multe comune (*comunele cuprinse într'un cerc de cinci kilometri împrejurul școlii*), așa că partea privitoare pe fie-care comună în parte se reduce în realitate numai la câte-va sute de lei pe an.

Cestiunea acesta a participării județelor și comunelor la sarcinile învățămîntului profesional, va mai reveni încă odată mai jos, cu ocazia școlilor profesionale de băeți; de ore-ce însă partea cea mai însemnată este cea tratată până aci, ne oprim un moment asupra ei.

Se știe că astăzi învățămîntul de toate gradele și de toate felurile este aproape exclusiv în sarcina Statului. Singura excepție este pentru localul, mobilierul și alte câte-va mici cheltuieli ale școlilor primare, cari sunt în sarcina comunelor.

Sistemul acesta are un avantaj: acela că asigură unitatea de direcție în învățămînt. A mai avut și pe acela că, în timpul creării și organizării învățămîntului, pe când cestiunile privitoare la dînsul erau încă rău cunoscute și greșit apreciate de cei mai mulți, rezolvarea tuturor dificultăților a fost lăsată numai Statului, care era cel mai în pozițiune de a le cunoaște bine, și avea mai multe mijloace de a le învinge. De altă parte, însă sistemul urmat pînă acum are marele inconvenient de a desinteresa prea mult pe județe și comune de cestiunile de învățămînt, și pe acela și mai mare de a conduce la o centralizare a învățămîntului, care este pôte una din ramurile de activitate publică, cele mai proprii pentru o descentralizare rațională.

Am crezut dar că, cu ocaziunea novelor creațiuni necesare învățămîntului profesional, să facem începutul introducerii județelor și comunelor în preocupările privitoare la învățămînt. Sarcinile foarte modeste ce li se impun, le vor sili să studieze și să cunoască aceste cestiuni, și vor prepara terenul pentru momentul când Statul nu va mai fi singurul dispensator al învățămîntului public.

Dicem că sarcinile sunt modeste, pentru județe și comune. În adevăr,

pentru fie-care județ sarcinile reunite provenind de la școlile primare de agricultură, și de la cele primare de meserii, se vor ridica la o sumă de 120.000 lei, cheltuiți odată pentru tot-d'auna, în timp de 12 ani, și la o cheltuială bugetară anuală de 4.667 lei. Cele mai multe județe vor putea acoperi prima sumă chiar din resursele lor ordinare, a 10.000 lei pe an. Cele-lalte vor putea să o acopere printr'un împrumut; și ce va fi împrumutul acesta, pe lângă acele mult mai mari pe cari le contractează pe totă ziua pentru clădiri, pentru poduri, etc., și cari cu toate acestea nu se găsesc mai presus de puterile lor? Pentru comunele urbane mai mari, suma de 4.667 lei pe an ce li se cere nici nu merită discuție. Pentru comunele mici urbane și pentru cele rurale, sarcina se reduce abia la câte-va sute de lei pe an; și se poate face alegerea comunelor unde se vor instala școlile primare de meserii în așa fel, ca această sarcină să fie cu totul nesimțită, căci în fie-care județ se pot găsi patru centre cari să pôtă suporta o asemenea cheltuială.

De alt-fel, la toate aceste obiecțiuni aũ răspuns deja de mult însiși județele și comunele. Se scie că foarte multe județe și comune aũ înființat deja, și aũ susținut în comptul lor, numeroase școle de tot felul, fără a fi de nimeni obligate la acesta. Un mare număr din liceele, gimnasiile, școlile secundare de fete, școlile normale primare de învățători, școlile primare urbane și rurale, cari ađi sunt toate în sarcina Statului, aũ fost create și susținute multă vreme de județe și comune. Școlile de meserii aũ fost înființate tot ast-fel, și unele din ele subsistă și astăzi. Nu este una din aceste diverse școli care să nu fi costat necomparabil mai scump de cât ceea ce se cere aci, și ca instalare și ca întreținere. De ce dar nu s'ar utiliza această resursă, în mod regulat?

Se va obiecta, poate, că mare parte din școlile ast-fel înființate nu aũ putut rămâne în comptul județelor și comunelor, ci în cele din urmă aũ trebuit trecute tot asupra Statului. Acesta este exact; dar cauza este că acele școli costaũ prea mult pentru mijlocele autorităților, cari le înființau, și alt motiv și mai însemnat era, că fiind organizate fără un plan determinat și bine studiat, cele mai multe din ele nu aũ mers bine și acesta a descurajat pe primării și pe județe. Ambele aceste cauze nu vor exista în organizația care se propune.

De alt-fel, cestiunea acesta a participării județelor și comunelor la între-

ținerea învățământului profesional nu este una din cestiunile organice pentru dînsul. Fie că cheltuețele se vor face numai de Stat, fie că nu, pentru contribuabilii lucrul este indiferent. Socotim însă că se cuvine a se ține în sémă argumentele expuse mai sus, pentru ca participarea județelor și comunelor să nu fie înlăturate.

* * *

Revenind la școlile primare profesionale, atât de agricultură, cât și de meserii, atragem atențiunea asupra însemnatei mișcări intelectuale și economice pe cari ele o vor determina mai ales în sate. Este o învinovățire curentă care se aduce învățământului primar rural, că nu dă viitorilor săteni mai nici una din armele de luptă, cele mai necesare pentru dinșii în vieță. Școlile primare profesionale tocmai la această cerere caută să răspundă; și înființarea lor se pôte face cu așa de puține mijlóce și așa de lesne, în cât nu credem să li se pótă face obiecțiuni seriose.

S'ar puté, pôte, face obiecțiunea contrarie, că proiectul prevede prea puține de aceste școli; sunt unii cari ar dori să vadă în fie-care sat câte una. Credem că o asemenea cerere merge prea departe. În adevěr, în școlile primare profesionale nu e posibil a se admite școlarii, de cât după absolvirea cursului primar; cei ce nu ar împlini condițiunea acésta ar fi prea tineri pentru învățământul profesional, și nici nu ar avea cunoscințele indispensabile pentru dînsul. Dar în Iunie 1898, nu aũ eșit, din tóte școlile rurale ale țerii de cât 9.118 absolvenți. Cele 224 de școli ce prevedem a se înființa pe la țară, vor puté deja conține 9.280 din ei, chiar de s'ar înființa numai cu resursele cele mai restrinse (128 școli de agricultură a 50 școlari, și 96 școli de meserii a 30 școlari.) Nimic nu împedică însă a se da acestor școli o mai mare desvoltare, așa ca să admită un număr și mai mare de școlari. Și apoi numărul de 8 școli pe județ nu este de cât un minimum; nu este nici o pedică ca acest număr să fie crescut, potrivit trebuințelor; și avem chiar credința că, îndată ce utilitatea acestor școli va fi fost pe deplin recunoscută, numărul lor va cresce de sigur.

Se vor puté exprima temeri și asupra puținței de a popula școlile primare de meserii. Credem că această temere trebuie înlăturată. Cu clausa că școla pôte funcționa numai în lunile când lucrul câmpului este suspendat, că se

va așeza în comunele cele mai mari și populate, și că școlarii vor participa la beneficiile atelierului, suntem siguri că școla va fi destul de căutată.

Mai rămâne cestiunea personalului învățător al meseriilor. Proiectul prevede ca maestrul să fie luat cu contract, din țară sau străinătate. În țară se găsesc deja, pentru unele meserii, destui meseriași capabili de a conduce modestul atelier al unei școli primare de meserii. Școlile de arte și meserii, precum și atelierelor cele mari ale Statului, formeză pe fie-care an câte un număr destul de mare de aceștia. Pentru meseriile însă cari nu se practică în țară, va fi nevoie a se aduce maestrul din străinătate, și ne gândim în deosebire la Transilvania și Bucovina, unde industria mică este destul de mult practică printre populația de limbă românească, așa că se va putea avea împlinită condiția indispensabilă, ca maestrul să se potoa înțelege în vorbă cu școlarii săi.

Cum că aceste locuri de maestri vor fi îndestul de căutate, nu avem îndoială. Pentru un meseriaș, a avea asigurată o plată fixă pe fie-care lună, nesupusă nici unui pericol de scădere din lipsa de lucru, plus locuința și o parte din beneficiile atelierului, oricât de modeste ar fi aceste beneficii, constituie nisce condiții așa de bune, în cât nu avem nici o temere că vom duce lipsă de maestri pentru atelierelor școlilor primare de meserii.

* * *

O dispoziție importantă este și aceea din art. 32, care prescrie înființarea de școli de meserii pe lângă fie-care din atelierelor dependente de Stat, județe sau comune. Singur Statul posedă cel puțin 17 ateliere mari, și pe lângă unele din ele, și există câte o școlă. Sistemul acesta, fiind generalizat, va da un nou și puternic mijloc, nu numai de educație profesională, dar și de utilizare imediată a celor eșiți din acele școli.

Iacă lista atelierelor cari depind de Stat: fabricele de tutunuri din București și Iași; fabrica de chibrituri; șantierul de la Severin; arsenalul de construcție al armatei, arsenalul flotilei; pirotichnia armatei; pulberăriile de la Lăculețe și de la Dudesci; atelierelor de confecție ale armatei și acele ale flotilei; serviciile de subsistență; tăbăcăria de la Bucovăț; imprimeria Statului; atelierul de reparații al postelor și telegrafelor; atelierelor Căilor ferate din București și Iași.

Școli profesionale de băieți și de fete.

Școlile primare de meserii aveau de scop principal de a dezvolta industria casnică și pe aceea care, chiar în atelier, reclamă puține cheltuieli pentru a fi practică.

Școlile profesionale au de scop, din contră, de a preda meseriile, cu scopul de a fi exercitate în mod industrial. Ele sunt destinate să formeze lucrători pentru ateliere, sau industriași cari să lucreze pe comptul lor.

În secțiunea acesta sunt realizate două feluri de inovații însemnate.

Prima este înființarea școlilor profesionale de băieți, cari ați lipsesc cu totul, de și cele pentru fete există deja de mai bine de 20 de ani. Lipsa acesta neexplicabilă a făcut mult rău, căci a fost cauza dezvoltării învățămîntului secundar într'o proporție mai mare de cât cea necesară. În adevăr, absolvenții cursului primar de prin orașe, cari doriau să-și continue studiile și peste etatea de 11 ani, nu au găsit nici o altă școlă la dispoziția lor de cât liceele și gimnasiile, și au fost siliți să se grămădescă acolo. Pentru fete inconvenientul acesta nu a fost, și de aceea vedem cum școlile lor profesionale sunt mai mult frecventate de cât școlile lor secundare. Nu avem motive de a crede că lucrurile s'ar fi petrecut alt-fel pentru băieți, dacă și ei ar fi avut la dispoziție școli profesionale.

Înființarea acestor școli va avea dar de efect sigur descărcarea în mare parte a liceelor și gimnasiilor de excesul lor de populație, care ați este o pedică așa de serioasă pentru bunul mers al studiilor lor. De aci va putea să resulte economii budgetare, prin împușinarea numărului de clase paralele, economii cari vor micșora cu atât sarcinile ce vor resulta pentru Stat din înființarea școlilor profesionale pentru băieți.

A doua inovație este însăși organizarea școlilor profesionale de ambele sexe.

Școlile profesionale de fete au fost lipsite până astăzi de o lege. Organizația lor era regulată numai prin dispoziții ministeriale, și pentru unele lucruri une-oră prin obiceiuri stabilite. Profitând acum de experiența dobândită de debaterile urmate în Septembrie 1897 în Consiliul general de instrucțiune și de exemplul dat de școlile de arte și meserii, proiectul (art. 50) împarte cursul acestor școli în trei secții : preparatōre, medie și superiōre,

dând cursului întreg o dezvoltare de 7 ani, putând însă școlarul să se oprească după primii 2 ani, sau 5 ani. Este aplicat aci sistemul dezvoltării succesive a învățământului profesional în trei cicluri complete, precum, prin legea învățământului secundar și superior, s'a dezvoltat în două cicluri învățământul școlilor secundare de băieți și fete.

Sistemul acesta va fi prețios pentru copiii săraci, cărora mijlocele nu le vor permite a termina întregul curs de 7 ani, dar cari tot se vor putea folosi de învățământul lor, și înainte de acest termen.

Cele-lalte dispoziții cuprinse în art. 50—61, cari se ocupă de aceste școli, nu au nevoie de nici o lămurire. Numirea profesorilor și maestrilor, în linii generale, se va face după aceleași norme ca și pentru învățământul secundar. Salariile sunt și ele asemănate cu acele din învățământul secundar, lucru care există deja de la 1883 pentru școlile profesionale de fete. Principiul de a face pe școlarii părtași la beneficiile atelierului s'a păstrat și aci.

Ne oprim însă un moment asupra art. 62, care prevede ca, în principalele comune urbane, jumătate din cheltuețele de întreținere a școlilor profesionale de băieți de gradul I, cari se vor înființa, să fie în sarcina comunei. Costul anual al unei asemenea școli fiind aproximativ de 25.000 lei, sarcina anuală a comunei ar fi de 12.500 lei. Pentru comune mari, ca București, Iași, Craiova, Galați, Brăila, Ploesci, Botoșani, etc., o asemenea cheltuială este cu totul neînsemnată. De alt-fel, totă argumentarea dezvoltată mai sus, cu privire la participarea comunelor și județelor la sarcinile învățământului profesional, se aplică întocmai și aci.

Școlile de arte și meserii din București și Iași. Proiectul nu aduce nici o modificare organizării actuale a acestor școli.

Învățământul comercial.

Cursuri pentru ucenici și pentru adulți.

Primul grad de învățământ comercial l vor forma cursurile pentru ucenici și pentru adulți. Aceste cursuri sunt prevădute și în legea din 1894; însă nu s'au înființat, pentru că legea nu prevedea și mijlocele cu cari să se formeze. Proiectul nostru pune pentru acest scop la dispoziția Ministrului,

*Se vede ca legea de
ființarea și întreținerea
atelierelor, care le
dăc în folosul
lev de 91 II și
1. cele de a ateliera
II în acui
se înființ?*

orele ce are drept a impune învățătorilor, institutorilor și profesorilor, în limita celor pentru cari plătesc salariile.

Școli comerciale de gradul I și II.

Proiectul menține în linii generale dispozițiile legii din 1894. O deosebire însemnată stă în aceea, că școlarii școlilor de gradul I, vor fi datorți ca în anul III să facă practică în magazine, de câte patru ore pe zi. Dispoziția acésta se va putea realiza, prin concursul Camerelor de comerț și a directorilor școlilor, și va avea de efect de a da caracter practic unui învățământ care până acum rămăsese prea mult teoretic, și de a pune în contact de aproape școlile comerciale cu comercianții, ceea ce va fi spre binele ambelor părți.

O altă dispoziție este aceea că urmarea unei școli de comerț de gradul I nu va mai fi de ajuns pentru un școlar ca să fie admis în o școală de gradul II. Școlile de gradul I, au avut de scop de a forma ceea ce numim *băeți de prăvălie*, acei agenți atât de utili ai comerțului, dar pentru cari o instrucțiune comercială elementară este prea de ajuns. S'a întâmplat însă că școlile de gradul I nu au putut să și ajungă scopul, din cauză că absolvenții lor profitând de facilitatea ce aveau de a trece în școlile de gradul II, preferau să le urmeze și pe acestea, cu riscul de a rămâne pe urmă fără întrebuințare, după cum multora se întâmplă, de cât să intre în comerț îndată după absolvirea școlii de gradul I. După proiect, școlile de gradul II, nu vor mai admite de cât absolvenții de gimnaziu sau de primele patru clase de liceu. așa că absolvenții școlilor de gradul I, pentru a trece în cele de gradul II, vor trebui mai întâiu să și completeze cunoștințele de gimnaziu.

Proiectul mai crează o bursă de călătorie pentru absolvenții școlilor de gradul II și regulază modul de recrutare și de plată a profesorilor școlilor de comerț.

O creațiune mai însemnată a proiectului este aceea a școlilor comerciale de gradul I pentru fete. Întrebuințarea fetelor în comerț, ca vânzătoare, ca ținătoare de registre, etc., nu este încă intrată în obiceiuri la noi. Pe aiurea însă, acesta este unul din deuseurile cele mai însemnate ale activității femeiești. Este de dorit ca și la noi să se încurageze începuturile

și mai puțin costisitoare de cât acele secundare, și că dau mijloc de trai și școlarilor îndată după terminarea studiilor, adică pentru unii chiar de pe la etatea de 14 ani, va fi deja un îndemn spre aceste studii. Un altul va rezulta din înmulțirea școlilor, pentru a le pune cât mai mult la îndemâna tuturor.

Tóte acestea însă vor fi inutile dacă, după cât-va timp se va dovedi că învățămîntul profesional nu este în stare să hrănescă pe cei cari s'au devotat lui. De aceea am cređut necesar a insera în proiect dispozițiile cuprinse în art. 74—76.

Nu este nimic de ős în privința expozițiunilor anuale și a premiilor, prevăđute la art. 74, de cât că ele vor forma o sarcină foarte ușoră pentru Stat, dar care va contribui foarte mult pentru întărirea învățămîntului profesional.

Mai însemnate sunt dispozițiunile din art. 75 și 76.

Cea din art. 75 lărgesce dispozițiunile legii pentru încuragiarea industriei naționale, în favórea aședămintelor industriale, proprietăți ale Românilor și conduse de Români, cari întrebuintează ca lucrători numai Români absolvenți ai unei școli de meserii. Incuragiarea constă în aceea că se cobórá de la 50.000 lei la 2.000 lei limita capitalului care trebuie pus în întreprindere, și de la 25 la 5 numărul lucrătorilor întrebuintați.

Deși de mică aparență, dispoziția acésta are óre-care însemnătate economică. În adevăr, este astă-đi un lucru dovedit prin o experiență de peste 11 ani, că industria curat românescă, făcută de Români, și cu capitaluri române, beneficiază de legea din 12 Maiú 1887, mai puțin de cât industria străină, făcută în țară. Causa este că, capitalurile lipsind la noi, industriile cele mai însemnate se înființază cu capitaluri străine. Aceste industrii beneficiază atunci, față de mica industrie locală, de două mari avantaje: de capitalurile de cari dispun, și de avantajele pe cari i le face legea protecției industriei naționale. Din acéstă caúsă, lupta este cu totul inegală pentru industria mică, care este adevérata noastră industrie națională.

Art. 75 nu face dar de cât să restabiléscă echilibrul, și atâta este de ajuns pentru a crea, pentru învățămîntul profesional, încuragiarea cea mai eficace ce i se póte da.

Tot acela este și scopul art. 76, care nici nu are nevoie să fie explicat.

Contra art. 75 și 76, se va obiecta, poate, că ele vor scuti de sarcine

o bună parte din industria țării și că vor mări cu 2% prețurile furniturilor Statului, județelor și comunelor. Obiecțiunea însă nu are nici o tărie, căci se știe că toate statele fac sacrificii mari pentru a susține industria lor națională. Cu atât mai mult aceste sacrificii ni se impun nouă, cari căutăm aproape să creăm industria noastră, și să-i dăm mijlocul de a lupta, pe propriul nostru teritoriū, pentru a-și asigura existența.

De alt-fel pentru economiști nici nu mai face obiectul unei discuții chestia că sacrificiile de acest fel sunt cele mai bine înțelese, pentru-că prin ele se mărește avuția publică, și prin urmare și Statului îi revine îndecit ceea ce a dat.

Acestea sunt mijlocele de încurajare pe cari am crezut că putem să le prevedem în acest proiect de lege asupra învățămîntului profesional. Trebuie însă să spunem că nu acestea sunt singurele ce se pot găsi, și că pôte tocmai cele mai eficace trebuie căutate în altă parte. Camerele de comerciū, spre exemplu, vor avea un rol de prima ordine, în ceea ce privesce învățămîntul industrial și comercial, căci ele vor puté să se ocupe de întrebuintarea, în industrie și în comerciū, a absolvenților școlilor de meserii și de comerciū. Ele vor puté crea burse, premii, ajutóre de tot felul; ele vor puté centralisa, regularisa și încuraja inițiativa privată. Același rol îl vor avea sindicatele agricole în ceea ce privesce învățămîntul agricol.

Cu timpul, putem spera să vedem înființându-se asociații de industriași, de comercianți sau de agricultori, mari și mici, pentru îngrijirea intereselor lor comune, și cari, fără îndoială, vor pune în prima linie a preocupărilor lor, grija de învățămîntul profesional.

Nici unul din aceste mijloce nu vor trebui negleiate. Inșă proiectul de lege ce presentăm nu se pôte ocupa de cât de cheștiile de învățămînt propriū șise, lăsând a se rezolva prin legi speciale alte chești cari sunt în relație cu învățămîntul profesional.

Dispoziții privitoare la școlile secundare.

Art. 77 și 78 din proiect cuprind nisce dispoziții, cari credem că au trebuință să fie bine lămurite.

Din diferite cause, dintre cari unele au fost arătate chiar în această ex-

punere de motive, învățămîntul nostru secundar a primit la noi o dezvoltare mai mare de cât s'ar fi cuvenit, după trebuințele societății noastre și după mijlocele de cari dispunem. Nu numai atât: dar el a absorbit chiar o parte din mijlocele ce ar fi trebuit consacrate altor trebuințe ale învățămîntului, cari nu aũ fost încă satisfăcute. Așa, spre exemplu, este sigur că ar fi de urgentă nevoie să avem o școlă de administrațiune civilă, o școlă care să formeze funcționari pentru serviciile financiare, etc. Mai mult, liceul nu tot-deauna corespunde unor anumite trebuințe, dintre cari unele aũ o deosebită însemnătate la noi în țară. Ast-fel se scie, și se repetă mereu, că noi suntem nu popor mai cu sémă agricol. Și când ȃicem acésta, nu ne gândim numai la clasa lucrătorilor cu mânia lor, ci și la proprietari și arendași, mari și mici, cari-și petrec viața îndeletnicindu-se cu cultivarea pãmîntului, fără ca pentru acésta să renunțe la o óre-care cultură generală.

Pentru aceștia o școlă de agricultură nu este de ajuns, pentru că acésta este o simplă școlă specială, care nu se preocupă de cultura generală; dar nici liceul nu este ceea ce le trebuie, pentru că nu le dă nici una din cunoștințele, fie și teoretice, cari sunt indispensabile unui om ce se ocupă de cultura pãmîntului.

Inconvenientul acesta capetă, mai ales, o deosebită gravitate în unele gimnasil, frecventate în mare parte de fii de săteni. Acești copii, în marea lor majoritate, nu pot să termine liceul; ba, din contră, cei mai mulți din ei nu pot termina nici gimnasiul, ci se mulțumesc numai cu una, două sau trei clase dintr'insul.

Odată eșiți din gimnasiu, copiii aceștia rămân nisce adevărați declassați. După ce aũ perdut ani întregi în gimnasiu, după ce părinții lor s'aũ ruinat de multe ori pentru a-i ține atâta timp la carte la oraș, ei plécă fără nici o cunoștință practică, fără nimic care să facă din ei, între consătenii lor, ómeni mai pricepuți în ceea-ce formeză fondul vieții țărănesci. Din acésta cauză, cei mai mulți din ei nici nu se mai întorc la sat: rămân prin orașe, alergând după câte un mic post, și devenind ast-fel pentru societate o adevărată povară, în loc de a fi rămas elementul viguros ce ar fi putut fi, dacă nici nu ar fi călcat în gimnasiu. Cei ce se întorc la satul lor nu stau mai bine; aceia nu mai sunt țerani, nu mai pun mâna pe córnel plugului, pentru că lustruala de învățatură ce aũ căpétat la oraș le-a pus în minte ideea falsă că sunt ómeni învățați, și că munca manuală nu mai este făcută pentru dînșii.

De óre-ce însă nici nu sciū să facă altă trebă, își fac mijlóce de traiū împrejurul primăriilor și judecătóriilor de pace.

Așa fiind, școlile secundare cari duc la asemeni rezultate fac mai mult rău de cât bine, și o îndreptare se impune negreșit.

Să suprimăm unele din școlile secundare, pentru a pune în locul lor alte feluri de școlī, nu ne-am gândit nici un moment. O asemenea măsură ar fi fost de sigur rău interpretată. Dar de óre-ce avem chiar ađi nevoie de o sumă de școlī cari ne lipsesc, și de óre-ce prevedem într'un viitor apropiat trebuința și de altele, de óre-ce costul învățămintului secundar este deja așa de însemnat, ne-am mulțumit a da puțința de a se completa unele din gimnasiile și liceele actuale cu óre-cari cursuri, cari se împlinescă lipsurile ce am semnalat mai sus

Să luăm un exemplu. Presupunem că partea cea mai mare din clientela unui gimnasiū s'ar compune din fii de săteni. Pentru acești copii, învățămintul gimnasiului, care de loc nu dă o atenție mai deosebită agriculturii, nu este învățămintul cel mai potrivit, cu tóte că ei își impun mari silințe pentru a căpăta o sumă de cunoscințe de limbile francesă, germană și latină, de istorie, etc. Vom pune însă în gimnasiū un curs de botanică aplicată, de agricultură, de zootehnie; școlarii *cari vor voi* vor avé facultatea să renunțe la lecțiunile de limba latină și de limba germană, și vor urma în locul lor, pe acelea. De vreme ce, în noua programă, limbile latină și germană ocupă în gimnasiū 16 ore pe săptămână, vom puté dar consacra 16 ore pe săptămână cunoscințelor utile agriculturii; și câte lucruri bune se pot învăța în 16 ore pe săptămână!

Se va obiecta însă că aceste cursuri vor fi numai teoretice, și că, prin urmare nu vor fi de mare utilitate pentru fiii de săteni. Obiecțiunea este fundată, însă numai în parte. În adevăr, dacă nisce cursuri ca acestea se găsesce că nu vor fi destul de utile țăranilor, cu cât mai puțin le pot fi cursurile gimnasiului ordinar, cari nici de departe nu se raportă la trebuințele țăranesci. Și apoi sunt destule mijlóce pentru a se atenua fórté mult inconvenientul acesta: excursiunile, visitarea exploatărilor rurale, și mai ales lucrările pe vacanțe, cari se pot organisa în mod sistematic.

Tóte aceste argumente se aplică întocmai și pentru alte specialități cari s'ar puté introduce cu folos în gimnasiū.

În cursul superior de liceū, sistemul acesta va putea să se aplice și

cu mai mare folos. În adevăr, în secțiunea clasică modernă, limbile latină și germană ocupă 36 ore de curs pe săptămână, timp care este larg suficient pentru a se face foarte solide studii de oricare specialitate; și cum aceste studii vor fi sprijinite pe întregul curs de gimnasiu, pe studii foarte serioase de științe fizice și naturale, și pe bune cunoștințe generale, vedem că cursul superior de liceu ast-fel transformat va putea să formeze cele mai bune școli speciale. Vom câștiga dar îndoit: vom putea utiliza în mod practic o bună parte din absolvenții de gimnasiu său de liceu, și vom putea crea cele mai multe din școlile speciale, a căror nevoie deja se întrevește, cu o foarte mică cheltuială.

Aceeași preocupare, de a da putința unei utilizări practice a studiilor făcute ne-a îndemnat a prevedea adăogirea clasei comerciale pe lângă școlile secundare de fete de gradul I.

* * *

Este un fel de studii de care proiectul nu se ocupă: aste acela al desenului și modelagiului, care, cu toate acestea, este foarte util pentru studiul multor industrii. Causa este că acest învățământ este strins legat cu acela din școlile de bele-arte, și că va fi pe dintregul organizat cu ocazia alcătuirii legii asupra învățământului artistic.

Evaluarea costului aplicării legii asupra învățământului profesional.

Una din cele mai însemnate preocupări, ce am avut în alcătuirea alăturatului proiect de lege, a fost aceea a costului aplicării acestei legi.

Cele 17 școli de învățământ profesional pentru băieți ce posedăm astăzi costă 1.550.055 lei pe an. Iacă anume costul fie-căreia din ele:

Școla centrală de agricultură de la Herestrău	143.266 lei
Școla specială de silvicultură	98.250 »
Școla practică de agricultură de la Strihareț	41.195 »
» » » de la Roman	65.063 »
» » » de la Armășești	72.565 »
	<hr/>
	420.339 lei

	Transport	420.339 lei
Școala superiőră de medicină veterinară		195.681 » ✓
Școala de arte și meserii din București		262.586 »
» » » din Iași		242.949 »
Școala comercială de gradul I din București		43.822 »
» » » din Iași		42.369 »
» » » din Craiova		48.458 »
» » » din Galați		48.096 »
» » » din Ploesci		42.428 »
» » de gradul II din București		81.858 »
» » » din Iași		76.089 »
» » » din Craiova		22.690 »
» » » din Galați		22.690 »
		<hr/>
		1.550.055 lei

De altă parte, cele 18 școli profesionale de fete costă la un loc 453.994 lei. Cu totul dar, cheltuim astăzi pentru învățămîntul profesional 2.004.049 lei pe an. Și cu toate acestea, din proiectul alăturat și din această expunere de motive se vede cât de mic loc ocupă în țară ceea ce avem ađi, ca învățămînt profesional, și ce mare extensiune trebuie să i-se dea, pentru ca să putem aștepta de la dînsul toate rezultatele necesarii. Este evident că, dacă ar fi fost să organizăm și restul învățămîntului profesional, care este și partea cea mai mare dintr'însul, tot în felul părții care există deja, am fi ajuns la o cifră enormă, care ar fi fost cu totul mai pre sus de puterile țerii. Legea dar ar fi fost condamnată de la început să nu dea nici-un rezultat.

De aceea ne-am silit a face ca legea să se pótă aplica cu cea mai mică cheltuială posibilă, de și dând posibilitatea unui învățămînt foarte răspîdit; și credem că am atins această țintă.

Am arătat mai sus că partea de cheltuială a Statului pentru școlile primare de agricultură va fi în țifră rotundă de 159.000 lei pe an; pentru școlile primare de meserii, partea lui va fi de 234.000 lei; pentru 16 școli profesionale de băeți, a căror trebuință este mai urgentă, încă 200.000 lei pe an. De vom pune la socotélă și vre-o 5 școli comerciale de fete de gradul I, a 30.000 lei una, ar mai fi de adăogit 150.000 lei. Ajungem dar cu totul la 743.000 lei pe an, pentru organizarea unui întreg învățămînt, cu

un număr de 277 școli, cari nu vor costa pe Stat de cât 2.682 lei pe an una în mijloci. Să se mai observe că acest adaus în budget se cere până într'un timp de 12 ani, ceea ce face o creștere anuală de 62.000 lei pe an. Să nu se uite, în fine, că chiar această sumă va trebui scădută cu economia ce se va face de la clasele paralele de pe la licee și gimnasiu, cari se vor pute reduce în mare parte, de ore-ce școlarii lor vor popula școlile profesionale. De vom socoti că numai jumătate din aceste clase se vor desființa, tot va resulta o economie de 265.000 lei pe an, așa că sarcinele Statului se vor reduce în realitate la vre-o 480.000 lei pe an.

Pentru fie-care județ, sarcina va consta: în cheltueli de instalare a 8 școli primare, în sumă de 120.000 lei, de procurat în 12 ani; plus o cheltuială anuală de 4.667 lei, pentru școlile primare de meserii.

Comunele urbane reședințe de județ, și cele nereședințe de județ, dar cu o populațiune mai mare de 10.000 suflete, vor trebui să cheltuiască câte 4.500 lei pe an, plus o cheltuială de instalație, odată pentru tot-d'anna de 8.000 lei. Cele 16 mai mari comune din țară, vor trebui să mai dea câte 12.500 lei pe an, pentru școlile profesionale de băeți.

În fine, toate comunele rurale dintr'un județ, vor ave să-și împartă o cheltuială de 4.666 lei pe an, ceea ce face o medie de mai puțin de 50 lei pe an de fie-care.

Credem că este imposibil a se crea un întreg învățământ, așa de răspîndit în mai bune condiții financiare.

Trecerea învățămîntului profesional sub conducerea Ministerului de Instrucțiune.

Rămâne să mai explicăm motivele pentru cari proiectul prevede ca învățămîntul profesional să trecă sub autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor.

Până la 1883, acest învățământ depindea de Ministerul Instrucțiunii; atunci a fost trecut la cel de Domenii. Dacă astăzi se cere a se reveni la starea de lucruri mai d'ainte, este că tot învățămîntul profesional primar se înființază cu institutori și învățători, luați din personalul școlilor dependente de Ministerul Instrucțiunii, și ei nu pot depinde de o dată de două autorități

distincte. Se mai înființază școlile profesionale de băeți, exact după tipul celor de fete; dar aceste din urmă sunt și ađi sub autoritatea Ministerului de Instrucțiune, și nu ar fi logic ca două feluri de școli, identice în organizația lor, să se afle despărțite în administrație. Se înființază, în fine, învățămîntul comercial superior pe lângă facultățile de drept, cari sunt tot în resortul Ministerului Instrucțiunii.

Pe lângă aceste motive, se mai adaogă și acela foarte serios, că, aplicându-se personalului didactic al învățămîntului profesional dispozițiile legii din 23 Martie 1898 asupra învățămîntului secundar și superior, un profesor va putea fi chemat a face cursuri în același timp în școli de învățămînt profesional și în școli secundare, ceea ce ar crea, și pentru dînsul și pentru administrațiune nesfîrșite greutăți, dacă școlile ar fi împărțite la două Ministere.

Dar mai presus de tóte trebuie să se aibă în vedere considerația că nu se cuvine ca în învățămîntul țerei, de orî-ce fel ar fi, să domine tendințe și spirite deosebite, saũ cel puțin nu trebuie să se lase loc a se crede că ar fi așa.

Nu mai vorbim despre cheltueli, cari vor fi tot-d'a-una mult mai mari cu serviciile împărțite, de cât reunite la un loc.

Cât pentru considerațiunea competenței speciale a unui Minister saũ a altuia, ea nu se póte invoca, căci nimic nu împedecă ca Ministerul Instrucțiunii să-și iea ómenii speciali de cari ar avea nevoie, precum, spre exemplu, și Ministerul Domeniilor împrumută de la acel al Lucrărilor Publice inginerii de cari are trebuință. De alt-fel, dacă considerațiunea acésta ar avea un temeiũ așa de tare, am putea să ne întrebăm pentru ce Facultățile de drept nu ar depinde și ele de Ministerul de Justiție, iar cele de medicină de Ministerul de Interne.

Pentru aceste motive, credem că este bine ca învățămîntul profesional se depindă tot de Ministerul Instrucțiunii Publice.

Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor
SPIRU C. HARET.

